กลวิธีการใช้ภาษาในการแสดงวัจนกรรม การบวงสรวงท้าวสุรนารีในบทเพลงโคราช

The language Strategies of Speech Act in Worship of Thao Suranaree in Korat Songs

ศรุสา เกงขุนทด (ธมมสาโร)[1] / ราชันย์ นิลวรรณาภา[2]
Sarusa Kongkhunthod (Thammsaro)[1] / Rachan Nillawannapha[2]

[1,2] สาขาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาสารคาม 44150, ประเทศไทย
[1,2] Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University Maha Sarakham, 44150, Thailand

Corresponding author. Email: surasr738@gmail.com

Received: April 10, 2023
Revised: July 21, 2023
Accepted: August 2, 2023

Abstract

This article aimed to study the language techniques used in speech act in Thao Suranaree's worship in the Korat song, which was a native song of Nakhon Ratchasima province and also a popular song used to be sung in counteraction of men and women. The lyrics of the melody were in the Korat dialect which was unique in the traditional music playing tradition of the Korat people by selecting Korat's compositions of poems used mainly in various occasions by Boonsom Sangsuk, who was a Korat musical singer. The concept of language strategies has been applied as a tool for study, analysis, and interpretation. The results of the study revealed that the words communicated for effect or other things through belief and faith towards Thao Suranaree or Ya Mo in the melody of the Korat song. Language strategies were used: 1) using emotional words, 2) using sacred words, 3) using Korat dialect words, and 4) referencing. which the use of such language strategies. All of them were caused by the rituals of belief in the supernatural powers of the sacred whether it was an expression of respect as well as notices, requests, invoking for what one had expected.

Key words: language strategies, speech act, worship, thao suranaree, korat songs

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษากลวิธีการใช้ภาษาในการแสดงวัจนกรรมการบวงสรวงท้าวสุรนารี ในบทเพลงโคราช ซึ่งเป็นเพลงพื้นเมืองของจังหวัดนครราชสีมา และยังเป็นเพลงที่นิยมใช้ร้องโต้ตอบกันระหว่างชายและหญิง โดยเนื้อร้องของทำนองเพลงใช้ภาษาถิ่นโคราช ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ในขนบการเล่นเพลงของชาวโคราชมาแต่ดั้งเดิม โดยเลือกศึกษาจากคำประพันธ์ประเภทกลอนเพลงโคราชที่ใช้ในโอกาสต่าง ๆ ของบุญสม สังข์สุข ซึ่งเป็นหมอเพลงโคราชเป็นหลัก ทั้งนี้ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีทางภาษามาเป็นเครื่องมือในการศึกษาและวิเคราะห์ตีความ ผลการศึกษาพบว่าถ้อยคำที่สื่อสารออกไปเพื่อให้เกิดผลหรือสิ่งต่าง ๆ ตามมา ผ่านความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อท้าวสุรนารีหรือย่าโม ในท่วงทำนองการขับร้องบทเพลงโคราช มีการใช้กลวิธีทางภาษาประกอบด้วย 1) การใช้คำสื่ออารมณ์ 2) การใช้ถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์ 3) การใช้คำภาษาถิ่นโคราช และ 4) การอ้างถึง ซึ่งการใช้กลวิธีทางภาษาดังกล่าวนี้ ล้วนเกิดจากการประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อที่มีต่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกถึงความเคารพยำเกรง ตลอดจนการบอกกล่าว การร้องขอ ในการบนบานศาลกล่าวเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนหวัง

คำสำคัญ: กลวิธีการใช้ภาษา, วัจนกรรม, การบวงสรวง, ท้าวสุรนารี, เพลงโคราช

บทนำ

บทเพลงถือเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์มาช้านาน ด้วยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ เสียงเพลงที่ถูกขับขานออกมาจึงถือเป็น “สาร” อย่างหนึ่งที่สามารถสื่อสารและถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ ส่งผ่านไปยังผู้ฟังหรือผู้รับสารให้ได้รับรู้ และสามารถตีความหมายได้อย่างหลากหลายที่แตกต่างกันออกไป ทั้งอารมณ์สุขทุกข์ ดังที่ Mukdawichit (2010, p. 287) กล่าวว่า คนเราอยู่ในเพลงแล้ว เพลงก็อยู่ในกระบวนการทางสังคม การฟังเพลงโศกเศร้า มีความสุขหรือสนุกสนาน ซึ่งเสียงเพลงจะเกิดความรู้สึกสะเทือนใจหรือสภาวะอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เพลงจึงเป็นการเล่าเหตุการณ์ทางสังคมวัฒนธรรม บทเพลงจึงนับได้ว่าเป็นสื่อที่มีบทบาทอย่างกว้างขวางในสังคมการรับรู้ของมนุษย์ ไม่เพียงแต่จากผัสสะต่าง ๆ แต่ว่าเรายังรับรู้ถึงความหมาย อารมณ์และสถานะต่าง ๆ ทางสังคม ตลอดจนประวัติศาสตร์ ตัวตน อัตลักษณ์ และมิติต่าง ๆ ทางการเมือง ในทำนองเดียวกับ Corngreat (2013, p. 1) กล่าวว่าเพลงแต่ละเพลงมีการถ่ายทอดความรู้สึก บทเพลงจึงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของมนุษย์ เนื่องจากเพลงเป็นงานศิลปะที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของมนุษย์อย่างมาก มนุษย์ใช้เพลงเป็นส่วนประกอบในงานสังสรรค์ รื่นเริง หรืองานพิธีกรรม กล่าวได้ว่ากิจกรรมเกือบทุกอย่างที่เราทำมักมีเพลงเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ นอกจากนี้เพลงยังเป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด อารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ของมนุษย์ให้ผู้อื่นได้ทราบ ทั้งยังสามารถชักนำและโน้มน้าวให้มนุษย์เกิดความรู้สึกต่าง ๆ ตามเนื้อหาและอารมณ์ของเพลง ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์สนุกสนาน ร่าเริงแจ่มใส อ่อนไหว เศร้าเสียใจ รักคิดถึง ประทับใจ หรือคึกคะนองไปกับเสียงเพลง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ บทเพลงจึงเป็นสิ่งที่ยังคงได้รับความนิยมหรือชื่นชอบของกลุ่มนักฟังเพลงมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าบทเพลงมีอยู่หลากหลายประเภทในสังคมไทย นอกจากจะเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้สึกอารมณ์ต่าง ๆ ระหว่างมนุษย์ด้วยกันแล้ว ยังสามารถสะท้อนให้เห็นแนวความคิด

ทางภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ตัวอย่างเช่น เพลงพื้นบ้านซึ่งถือเป็นเครื่องถ่ายทอดวัฒนธรรม ความรู้สึกและความคิดเห็นของกลุ่มชนนั้น ๆ เอาไว้ ดังที่ Pattharachai (1997, p. 1) กล่าวว่า เพลงพื้นบ้านเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่สามารถถ่ายทอดปรัชญา ความนึกคิดของชาวบ้านหรือกลุ่มชนได้อย่างใกล้เคียงความเป็นจริงที่สุด เนื่องจากเป็นผลผลิตทางความคิดที่ผ่านกระบวนการกลั่นกรองมาน้อยกว่างานวรรณกรรมมุขปาฐะประเภทอื่น ดังนั้นการศึกษาเพลงพื้นบ้านของกลุ่มชนต่าง ๆ จะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจในกลุ่มชนซึ่งเป็นเจ้าของงานวรรณกรรมนั้น ๆ ได้อีกทางหนึ่ง

เพลงโคราชได้ชื่อว่าเป็นเพลงพื้นเมืองของจังหวัดนครราชสีมา เป็นเพลงที่นิยมใช้ร้องโต้ตอบกันระหว่างชายและหญิง โดยเนื้อร้องของทำนองเพลงใช้ภาษาถิ่นโคราช ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมในขนบการเล่นเพลงของชาวโคราชมาแต่เดิม อีกทั้งเพลงโคราชยังเป็นที่ยอมรับกันว่าการขับร้องยากกว่าเพลงลูกทุ่ง เพราะเป็นการเล่นคำเล่นเสียงลูกคอและใช้สมาธิในการขับร้องเพลงโคราช เป็นการร้องเพลงโต้ตอบที่พัฒนามาเป็นการแสดงพื้นบ้านของชาวจังหวัดนครราชสีมาหรือโคราช ซึ่งได้สืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน มีเอกลักษณ์อยู่ที่การร้องรำเป็นภาษาโคราช นอกจากนี้ เพลงโคราชยังถูกนำมาใช้ในการขับร้องซึ่งเป็นพิธีกรรมการบวงสรวงแก้บนแก่ท้าวสุรนารี ซึ่งมีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2499 ดังที่ Uitrakul et al. (1993, p. 10) ได้อธิบายว่า การนำเพลงโคราชมาเล่นแก้บนท้าวสุรนารีหรือย่าโม โดยเฉพาะที่บริเวณหน้าอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี เริ่มปรากฏประมาณปี พ.ศ. 2499 เมื่อนางสองเมือง อินทรกำแหง หัวหน้าคณะเพลงโคราชสองเมืองได้เล่าว่า ในคืนนั้นตนนอนหลับแล้วฝันว่า ย่าโมมาเข้าฝันแล้วบอกว่าถ้าต้องการแก้บนท่านเมื่อประสบความสำเร็จให้แก้บนด้วยเพลงโคราช เพราะท่านชอบฟังเพลงโคราชมาก ความฝันของนางสองเมืองได้ถูกพูดต่อ ๆ กัน ในกลุ่มหมอเพลง เนื่องจากนางสองเมืองเป็นผู้รวบรวมหมอเพลงตั้งขึ้นเป็นคณะเพลงโคราชขึ้นเป็นคนแรก และมีจำนวนหมอเพลงมากที่สุดอยู่ในคณะในขณะระยะห้วงเวลานั้น ๆ นางสองเมืองจึงเป็นที่เคารพนับถือของหมอเพลง ประกอบกับความเชื่อความศรัทธาของชาวโคราชที่มีต่อท้าวสุรนารีทำให้เกิดการแก้บน

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นเบื้องต้นเกี่ยวกับบทเพลงโคราช พบว่าการขับร้องเนื้อหาเพลงมีการบอกเล่าถึงเรื่องราวและประสบการณ์ต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อท้าวสุรนารีหรือย่าโม ซึ่งการกล่าวอ้างถึงในลักษณะเช่นนี้ (Austin, 1962, as cited in Depadung, 2009, p. 82) นำเสนอว่าเป็นเงื่อนไขของวัจนกรรม ด้วยวัจนกรรมมีองค์ประกอบอยู่สองส่วน ได้แก่ ส่วนเนื้อความและส่วนเจตนา การที่เสนอขึ้นมาเช่นนี้ เพราะต้องการแสดงให้เห็นว่าเนื้อความและเจตนาไม่ใช่สิ่งเดียวกัน ในบางวัจนกรรมอาจจะไม่มีเนื้อความก็ได้ นอกจากนี้ยังมีเงื่อนไขเหมาะสม สิ่งเหล่านี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อจำแนกหรือตัดสินประเภทของวัจนกรรม ซึ่งประกอบด้วยเงื่อนไขสี่ข้อ สำหรับอธิบายภาวะที่เหมาะสมของการสื่อวัจนกรรมนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเงื่อนไขขั้นเตรียมการ กล่าวถึงบุคคลและสถานการณ์ที่ถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งต้องมีขั้นตอนกระบวนการและมีผลลัพธ์ตามประเพณีที่ถือปฏิบัติตามกันมา เงื่อนไขการปฏิบัติการกล่าวถึงการปฏิบัติตามขั้นตอนกระบวนการต่าง ๆ ต้องถูกต้องและสมบูรณ์ครบถ้วน เงื่อนไขความซื่อสัตย์ กล่าวถึงบุคคลจำเป็นต้องมีความคิด ความรู้สึก และเจตนา หรือความตั้งใจที่เหมาะสม บุคคลในที่นี้หมายถึงทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร และเงื่อนไขการดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จ กล่าวถึงเมื่อพฤติกรรมนั้นมีผลที่แน่นอนเหมาะสมบุคคลที่เกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติตาม

เช่นเดียวกับที่ Khraiboot & Kingkham (2016, p. 62) เสนอว่า วัจนกรรมที่บ่งบอกเป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายหรือแนวคิดที่บ่งบอกถึงเจตนาในการสื่อสาร ซึ่งต้องคำนึงถึงความหลากหลาย

ของรูปแบบทางภาษาที่เหมาะสมกับสถานการณ์ และเป็นที่ยอมรับของสังคม รวมทั้งความรู้สึกนึกคิดและทัศนคติของผู้พูดที่มีต่อเรื่องราว ต่าง ๆ ซึ่งลักษณะของ “วัจนกรรม” จะเป็นการกระทำโดยเจตนาของผู้พูดซึ่งแสดงออกในรูปของคำ เช่น การขอร้อง การออกคำสั่ง และการขอโทษ เป็นต้น นอกจากนั้นยังสามารถช่วยให้ผู้ฟังได้รับทราบถึงวัตถุประสงค์ของความหมายและเกิดความเข้าใจในความหมายของคำพูดที่ผู้พูดกล่าวออกมาได้เป็นอย่างดี และชัดเจนยิ่งขึ้น

นอกจากนี้เป็นที่น่าสังเกตอีกว่าการแสดงวัจนกรรมการบวงสรวงในบทเพลงโคราช ยังมีลักษณะการใช้ถ้อยคำที่สื่อให้เห็นการใช้ภาษาในหลายรูปแบบ ซึ่งตามทัศนะของ Phakdeephasook (2018, p. 22) กล่าวว่า ภาษาคือระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสาร ซึ่งระบบสัญลักษณ์เหล่านี้สามารถใช้สื่อความหมายบางประการได้ แต่ยังขาดคุณลักษณะสำคัญของ “ภาษาแท้” ดังนั้น วัจนกรรมจึงเป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมาย หรือแนวคิดที่บ่งบอกถึงเจตนาในการสื่อสาร ซึ่งต้องคำนึงถึงความหลากหลายของรูปแบบทางภาษาที่เหมาะสมกับสถานการณ์ และเป็นที่ยอมรับของสังคม รวมทั้งความรู้สึกนึกคิดและทัศนคติของผู้พูดที่มีต่อเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งลักษณะของ “วัจนกรรม” จะเป็นการกระทำโดยเจตนาของผู้พูด ซึ่งแสดงออกในรูปของคำพูด ความหมายและเกิดความเข้าใจในความหมายของคำพูดที่ผู้พูดกล่าวออกมาได้เป็นอย่างดีและชัดเจนยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษากลวิธีการใช้ภาษาในการแสดงวัจนกรรมการบวงสรวงท้าวสุรนารีในบทเพลงโคราช เนื่องจากการขับร้องเพลงโดยใช้ถ้อยคำที่สื่อสารออกไปเพื่อให้เกิดผลหรือสิ่งต่าง ๆ ตามมา ผ่านความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อท้าวสุรนารี หรืออย่างไรในท่วงทำนองการขับร้องเพลงโคราช หากนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีทางภาษาดังกล่าวนี้ มาประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์แล้ว ก็น่าจะทำให้เห็นถึงวิธีทางภาษาที่ใช้ในการประพันธ์คำกลอนเพลงแหล่โคราชที่ใช้แก้บนในโอกาสต่าง ๆ ของหมอเพลงโคราชว่ามีลักษณะอย่างไรได้อีกทางหนึ่ง เพราะการประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อที่มีต่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกถึงความเคารพยำเกรง ตลอดจนการบอกกล่าว การร้องขอ ในการบนบานศาลกล่าวตามสิ่งที่ตนปรารถนาถือเป็นวิธีการใช้ภาษาในอีกรูปแบบหนึ่งด้วยเช่นกัน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษากลวิธีการใช้ภาษาเพื่อแสดงวัจนกรรมการบวงสรวงท้าวสุรนารีในบทเพลงโคราช

วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบทเพลงโคราชซึ่งเป็นเพลงพื้นเมืองของจังหวัดนครราชสีมา และเป็นเพลงที่นิยมใช้ร้องโต้ตอบกันระหว่างชายและหญิง โดยมีเนื้อร้องของทำนองเพลงโคราช อันเป็นเอกลักษณ์ในขนบการเล่นเพลงของชาวโคราชมาแต่เดิม โดยเลือกจากคำประพันธ์ประเภทกลอนเพลงโคราชที่ใช้ในโอกาสต่าง ๆ ของบุญสม สังข์สุข ซึ่งเป็นหมอเพลงโคราชเป็นหลัก ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีทางภาษามาเป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อทำให้เข้าใจถึงเจตนาในการสื่อสารผ่านถ้อยคำการใช้ภาษาในบทเพลงโคราช โดยมีแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงโคราช และกลวิธีการใช้ภาษา

2. เก็บรวบรวมข้อมูลตัวบทที่เป็นเพลงโคราช โดยเลือกศึกษาจากคำประพันธ์ประเภทกลอนเพลงโคราชที่ใช้ในโอกาสต่าง ๆ ของบุญสม สังข์สุข ซึ่งเป็นหมอเพลงโคราชเป็นหลัก ได้แก่

2.1 กลอนเพลงโคราชงานสดุดีย่าบุญเหลือ

2.2 กลอนบวงสรวงพ่อขุนศักรินทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ณ โอกาสใช้สอนในพิธีบวงสรวงพ่อขุนศักรินทร์ (6 พ.ย. 57)

2.3 กลอนเชิดชูเกียรติคุณย่าโม ย่าบุญเหลือ

2.4 กลอนบายศรีสู่ขวัญ ณ โอกาสใช้ประกอบในพิธีบายศรีสู่ขวัญ

2.5 กลอนลาและอวยพร

2.6 กลอนปู่ย่าตายายร่วมแสดงความยินดีที่ลูกหลานแก้บน

3. วิเคราะห์ข้อมูล โดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดด้านกลวิธีทางภาษา เพื่อทำให้เข้าใจถึงกลวิธีการใช้ภาษาในการแสดงวัจนกรรมการบวงสรวงท้าวสุรนารี ในบทเพลงโคราชมีลักษณะอย่างไร

4. นำเสนอการวิจัยโดยใช้รูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

กลวิธีการใช้ภาษา หมายถึง วิธีทางภาษาที่ใช้ในการประพันธ์คำกลอนเพลงแหล่โคราชที่ใช้แก้บนในโอกาสต่าง ๆ ของหมอเพลงโคราช จากการศึกษาพบว่าถ้อยคำที่สื่อสารออกไป เพื่อให้เกิดผลหรือสิ่งต่าง ๆ ตามมา ผ่านความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อท้าวสุรนารี หรือย่าโมในท่วงทำนองการขับร้องเพลงโคราช มีการใช้กลวิธีทางภาษา 4 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. การใช้คำสื่ออารมณ์

คำสื่ออารมณ์เป็นคำที่ใช้เพื่อสื่อสภาวะทางอารมณ์ ความรู้สึก รวมถึงทัศนคติหรือท่าทีของผู้พูด ตลอดจนการแสดงความต้องการหรือความปรารถนาด้วย จากการศึกษาพบว่าการใช้คำสื่ออารมณ์ผ่านท่วงทำนองในการขับร้องเพลงโคราช ส่วนใหญ่จะเป็นการใช้คำที่แสดงให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด ความปรารถนาหรือความต้องการ รวมถึงการรับรู้หรือความคิดของผู้พูด ดังตัวอย่างที่ปรากฏในกลอนเพลงโคราชงานสดุดีย่าบุญเหลือที่มีเนื้อร้องว่า

> “... หัวใจลูกแทบขาดรอน มีแต่ทางอบอ่อน อบเอน*** เห็นแต่มุ่งที่เคนนอนเห็นแต่หมอน ท่านเคยหนุน มีแต่ความอบอุ่น พ่อแม่เอย ไม่เคยหน่าย
> เศร้าโศก อกระกำ มีแต่ทางช้ำทางซอก คิดขึ้นมาน้ำตาออก พอเสสังตาปู่บ้าน ก็พากันกลับมา เตรียมโทนดี ตีจังหวะ ดอกนาพี่น้อง....เอย.....และฉิ่งฉาบกรับโหม่ง/หาแมวงาม ตามโฉลก เดี๋ยวฝนก็ตกชะลง แห่กลับไปกลับมา ถ้าฝนไม่ชะจะกลับใหม่*** ...”
>
> (B. Sangsuk, personal communication, February 23, 2011)

จากเนื้อร้องในกลอนเพลงโคราชงานสดุดีย่าบุญเหลือข้างต้น ประโยคที่ว่า **“หัวใจลูกแทบขาดรอน”** และในเนื้อร้องที่ว่า **“เศร้าโศก อกระกำ มีแต่ทางซ้ำทางซอก คิดขึ้นมาน้ำตาออก”** จะเห็นว่ามีการใช้คำที่แสดงให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกของผู้พูดบางอย่าง ซึ่งการใช้ภาษาของผู้พูดในลักษณะเช่นนี้สื่อให้เห็นเจตนาในที่นี้คืออารมณ์ที่เกิดจากความคิดถึงบุคคลอันเป็นที่รัก ทำให้เกิดความโศกเศร้าเสียใจจนกลั้นน้ำตาเอาไว้ไม่ได้

นอกจากนี้ ในกลอนบายศรีสู่ขวัญ ณ โอกาสใช้ประกอบในพิธีบายศรีสู่ขวัญที่มีเนื้อร้องว่า

“... ๑. ไหว้พระขัยเมืองนครราชสีมาและคุณย่าโม ลูกว่าเพลงโอ้โอ่ ดอกนาครู...เอย.....ขอให้ปัญญามี อย่าให้ตกภาษาต่ำ เอ่ยทุกคำ อย่างมีสติ ย่าโม กู้เมืองได้ ท่านต้องใช้ปัญญามาก เรียกขวัญคนไข้ให้หายดี หากจะมีภัย มารมา ขอให้มีดดาบย่าโม ช่วยปราบภัยมาร*** ...”

(B. Sangsuk, personal communication, March 19, 2016)

จากเนื้อร้องในกลอนบายศรีสู่ขวัญฯ ข้างต้น ประโยคที่ว่า **“ขอให้ปัญญามี อย่าให้ตกภาษาต่ำ เอ่ยทุกคำ อย่างมีสติ”** จะเห็นว่ามีการใช้คำที่แสดงให้เห็นความปรารถนาหรือความต้องการของผู้พูดบางอย่างซึ่งการใช้ภาษาของผู้พูดในลักษณะเช่นนี้ที่สื่อให้เห็นเจตนาในที่นี้คือความต้องการที่อยากจะให้มีสติปัญญา เกิดความฉลาดรอบรู้ รวมไปถึงความเก่งกล้าสามารถในทุก ๆ เรื่อง

อีกทั้ง ในกลอนปู่ย่าตายายร่วมแสดงความยินดีที่ลูกหลานแก้บน ต่อไปนี้

“... ๑. ลูกหลานเจริญก้าวหน้า หาเพลงมาว่าแก้บน พูดไว้ไม่ให้ตกหล่น ดอกนางาม...เอย...ไม่แก้เบี่ยงแก้บ่าย พ่อแม่พี่น้องชาวบ้าน เป็นสักขีพยาน กัน มากมาย ได้ฤกษ์งามยามดี มาแก้ที่แก้บ่อน

อย่ามีสิ่งมาบังเบียด ให้ปู่เสียดย่าสี ที่ลูกหลานได้ดี เพราะมีปู่ด่าย่าสอน ปู่ด่าย่าสอน แต่หมอหายาชุ่ม ก็ยังรู้ยาหนุ่มยาสาว*** เชื่อย่าปู่จึงรูประสา การพูดจา ปราศรัย ที่บนบานท่านเอาไว้ ก็ได้สมความประสงค์ ...”

(B. Sangsuk, personal communication, July 31, 2020)

จากเนื้อร้องในกลอนปู่ย่าตายายร่วมแสดงความยินดีที่ลูกหลานแก้บนข้างต้น ประโยคที่ว่า **“ลูกหลานเจริญก้าวหน้า หาเพลงมาว่าแก้บน พูดไว้ไม่ให้ตกหล่น”** จะเห็นว่ามีการใช้คำที่แสดงให้เห็นการรับรู้หรือความคิดบางอย่างของผู้พูด ซึ่งการใช้ภาษาของผู้พูดในลักษณะเช่นนี้สื่อให้เห็นเจตนาในที่นี้คือการรับทราบถึงเจตนารมณ์ของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งมาเพื่อทำตามสัญญาที่เคยพูดเอาไว้

2. การใช้ถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์

ถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์เป็นภาษาในโลกของพิธีกรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งในการประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อที่มีต่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ จากการศึกษาพบว่าการใช้ถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์

ผ่านขนบการเล่นเพลงของหมอเพลงโคราช ส่วนใหญ่จะเป็นการใช้ถ้อยคำที่เป็นไปเพื่อการแสดงออกถึงความเคารพยำเกรง ตลอดจนการบอกกล่าว การร้องขอ ซึ่งเกิดจากการบนบานศาลกล่าวในสิ่งตนปรารถนา ดังตัวอย่างที่ปรากฏในกลอนบวงสรวงพ่อขุนศักรินทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ณ โอกาสใช้สอนในพิธีบวงสรวงพ่อขุนศักรินทร์ (6 พ.ย. 57) ที่มีเนื้อร้องว่า

> "... ๑. ไหว้เทพาอารักษ์ ที่ปกปักเป็นเจ้าถิ่น ไหว้พ่อขุนศักรินทร์ ดอกนางาม...เอย....และเจ้าน้ำเจ้าท่า มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เหล่านางงามทั้งป่วงมารำบวงสรวงเจ้าที่
>
> ท่านเมตตาการุณ พ่อขุนศักรินทร์ กราบบูชาเป็นอาจินต์ คล้ายผู้บุพการี ผู้บุพการี เดือนปีมาบรรจบ ลูกหลานไม่กะหลบกะเร้น*** พิธีกรรมทำมาเชิญ ให้ท่านเพลิดเพลิน มาชมมาเชยเครื่องบูชาเช่นสังเวย สิ่งดีเลิศมาเชิดมาชูชู
>
> ชาวมหาวิทยาลัย พึงพาอาศัย พ่อขุนอยู่ เหมือนเดินทางไกล แล้วได้มาหยุด ใต้ร่มคูณเย็น*** ..."
>
> (B. Sangsuk, personal communication, October 17, 2014)

จากเนื้อร้องที่ปรากฏในกลอนบวงสรวงพ่อขุนศักรินทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาข้างต้น ประโยคที่ว่า **"ไหว้เทพาอารักษ์ ที่ปกปักเป็นเจ้าถิ่น ไหว้พ่อขุนศักรินทร์"** และเนื้อร้องที่ว่า **"ท่านเมตตาการุณ พ่อขุนศักรินทร์ กราบบูชาเป็นอาจินต์ คล้ายผู้บุพการี"** จะเห็นว่าการใช้ถ้อยคำที่แสดงถึงความยกย่องในฐานะอารักษ์ผู้คุ้มครองบ้านเมือง การใช้ภาษาของผู้พูดสื่อให้เห็นเจตนาเพื่อบอกให้ทราบถึงความเคารพยำเกรงที่มีต่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ซึ่งในที่นี้ก็คือพ่อขุนศักรินทร์ที่เปรียบประดุจบุพการีที่เป็นที่เคารพของผู้คนนั่นเอง

3. การใช้คำภาษาถิ่นโคราช

ภาษาถิ่นเป็นภาษาย่อยที่ใช้พูดกันในท้องถิ่น ซึ่งอาจจะแตกต่างไปจากภาษามาตรฐาน ภาษาไทยเรามีภาษาถิ่นที่หลากหลาย ซึ่งแล้วแต่ความนิยมของคนในถ้องถิ่นที่ใช้กันในสังคมส่วนใหญ่ของแต่ละภูมิภาค (Duangchan, 1999, p. 38) ในทำนองเดียวกับภาษาถิ่นโคราชซึ่งเป็นภาษาพูดของกลุ่มคนในวัฒนธรรมไทยโคราช ภาษาถิ่นไทยโคราชมีลักษณะของการผสมผสานระหว่างภาษาไทยกลาง ภาษาอีสานและภาษาเขมรเข้าด้วยกัน จากการศึกษาพบมีการใช้คำภาษาถิ่นโคราชที่มีลักษณะเฉพาะ ดังตัวอย่างที่ปรากฏในกลอนลาและอวยพร ต่อไปนี้

> "... เมื่อมันถึงเวลาย้าย ต้องจำใจลาญาติ เคลื่อนองค์ ลงธรรมมาสน์ หิ้วถุงย่ามลาโยม ถุงย่ามลาโยม
>
> หันเหละเยะละยี๊ะ จักวันไหนจิได้มา อีกจักเวลา เยอ*** เป็นเจ้าพึ่งเจ้าพา ขอลาทั้งเจ้าภาพ มีบุญทานท่านก็รับ เป็นเจ้าจังหันเจ้าเพล
>
> ท่านจรรโลง พระพุทธศาสนา ช่วยบำรุงพระ ศรัทธาเณร มีงานวันหน้านิมนต์มาอีกเนอ ฉันไม่ขัดศรัทธาเนอ*** ..."
>
> (B. Sangsuk, personal communication, December 11, 2017)

จากเนื้อหาในกลอนบายศรีสู่ขวัญข้างต้น คำว่า **"หันเหละเยะละยีะ"** ในภาษาโคราชหมายถึง หันมองแบบอาลัย จะเห็นว่าการใช้คำภาษาถิ่นโคราชดังกล่าวเป็นสำเนียงที่มีลักษณะเฉพาะหรือเรียกอีกอย่างว่า "สำเนียงโคราช" และแตกต่างอย่างเด่นชัดจากศัพท์ในภาษาถิ่นอีสานและภาษาเขมร นอกจากนี้ในกลอนเชิดชูเกียรติคุณย่าโม ย่าบุญเหลือที่มีเนื้อร้องว่า

> "... นางสาวบุญเหลือ ก็แพ่งเหล้าเข้าปะเลาะ พาสาวๆ เข้าล้อ...เอย ...ปอบปะโลม แกล้งนั่งเกยเชยชิด ทหารก็คิดหวังเชยชม ให้กินข้าวเหนียวจิ้มปร้า นั่งปะหน่าปะหลัง
>
> บ้างร้องรำทำจังหวะ พอปันพระคนละวัด ทหารเมา แล้วประมาท ชะล่าใจ ไม่ระวัง ใจไม่ระวัง นอนนั่ง ระเวิกระวืน เมาหลับ แล้วไม่ตื่น ไม่ระแวง*** ท่านไม่เคยคิดหวั่นเกรง ยอมเสียสละกาย ไม้รักตัวกลัวตาย เป็นสตรี สร้างวีรกรรม ทั้งร่างกาย มลายมุ่น จุดเกวียนกระสุนดินดำ เลือดเนื้อก็ขาด สาดกระเด็น จน พื้นดินแดง*** ..."
>
> (B. Sangsuk, personal communication, March 19, 2016)

จากเนื้อหาในกลอนเชิดชูเกียรติคุณย่าโมย่าบุญเหลือข้างต้น คำว่า **"ปะเลาะ"** ในสำเนียงโคราชนั้นหมายถึง เอาอกเอาใจ หรือปลอบ และคำว่า **"ระเวิกระวืน"** ซึ่งหมายถึง วุ่นวาย หากมองในแง่ของความหมายจากเนื้อร้องดังกล่าว เป็นที่น่าสังเกตว่า คำว่า ปะเลาะ จะมีความหมายกับคำในภาษาอีสานว่า "ย้อง" (ซึ่งหมายถึง ยกย่อง) หรือคำว่า ระเวิกระวืน จะมีความหมายตรงกับคำว่า "อนอัว" (ก่อก่วน, ทำให้รำคาญใจ) ในภาษาอีสาน จะเห็นว่าการใช้คำภาษาถิ่นโคราชจะมีความหมายตรงกับภาษาถิ่นอีสานบ้าง ก็เพราะภาษาถิ่นโคราชเกิดจากการสัมผัสภาษา เนื่องจากโคราชเป็นบริเวณที่มีผู้พูดภาษาหลายภาษา เนื่องจากเป็นรอยต่อระหว่างภาคกลางกับภาคอีสาน มีการสัมผัสภาษาที่มีทั้งภาษาไทยมาตรฐานกับภาษาถิ่นอีสานปะปนกัน ทำให้ภาษาโคราชมีลักษณะสำเนียงเฉพาะตัว

4. การอ้างถึง

การอ้างถึงเป็นการกล่าวให้เห็นถึงสิ่งต่าง ๆ ที่สามารถเข้าใจและรับรู้ความหมายได้ นอกจากนี้การอ้างถึงยังเป็นการใช้คำเพื่อบ่งชี้ ลักษณะหรือสถานภาพ รวมถึงตัวตนของผู้ที่ถูกกล่าวถึง และยังเป็นการแสดงมุมมองของผู้ส่งสารที่มีต่อสิ่งหรือบุคคลนั้น ๆ โดยการใช้กลวิธีการอ้างถึงอาจประกอบไปด้วยคำ ๆ เดียว วลีหรือประโยคก็ได้ ขึ้นอยู่กับเนื้อหาสาระและมุมมองของผู้ส่งสารในสถานการณ์ของการสื่อสารนั้น การอ้างถึงจะมีลักษณะใกล้เคียงกับการใช้ชื่อและการเรียกชื่อ เพียงแต่การอ้างถึงนั้นจะใช้คำบ่งชี้ต่าง ๆ เช่น นี่ นั่น โน้น แทนการกล่าวถึงชื่อโดยตรง เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการกล่าวถึงในตัวบทได้อย่างต่อเนื่อง (Angkapanichkit, 2018, p. 52) จากการศึกษาพบมีการใช้ถ้อยคำที่เป็นการอ้างถึงในลักษณะของความเป็นตัวตน/บุคคล ลักษณะ รวมถึงมุมมองต่าง ๆ เกี่ยวกับสิ่งที่กำลังกล่าวถึงด้วย ดังตัวอย่างที่ปรากฏในกลอนบายศรีสู่ขวัญ ณ โอกาสใช้ประกอบในพิธีบายศรีสู่ขวัญ ต่อไปนี้

> "... ๘. เจ็บในถอนออก เจ็บนอกถอนหาย ปวดตามข้อก็ให้คลาย ดอกนางาม....เอย....ถอนคิดถอนห่วงจิตสดใสข้างในสุข ปลดเปลื้องความทุกข์ ที่อยู่ในทรวงเคราะห์เสนียดนอกใน ก็หลุดหายถอนหา

หายป่วยหนักรักสุข ไม่รักทุกข์รักโศก ให้ปู่ฤษีชีวก เอายาวิเศษมารักษา วิเศษมารักษา รักสร้างรักสรรค์ ครอบครัวก็รักวัน รักชืน*** ลูกหลานย่าโมศักดิ์ศรี มี อย่าให้กายีราศีหมอง สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง ทั้งพระชัยเมืองราชสีมา

หายห่อเหี่ยวมีเรี่ยวมีแรง ร่างกายเข้มแข็ง ดีแข้งดีขา พอผูกรับขวัญ เจ็บป่วยกายใจ ก็ขอให้คลาย หายดีคืน*** ..."

(B. Sangsuk, personal communication, March 19, 2016)

จากเนื้อร้องในกลอนบายศรีสู่ขวัญ ณ โอกาสใช้ประกอบในพิธีบายศรีสู่ขวัญข้างต้น จะเห็นว่าการอ้างถึง **"ปู่ฤษีชีวก"** ซึ่งเป็นแพทย์ประจำพระองค์ของพระเจ้าพิมพิสาร ตั้งแต่สมัยพุทธกาล ตามความเชื่อของคนที่นับถือศาสนาพุทธ การกล่าวอ้างชื่อท่านมาสื่อแทนความหมายถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเชื่อถือกันว่าสามารถดลบันดาลให้หายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วยต่าง ๆ ที่จะมาบังเบียดให้เกิดความไม่สบายขึ้นได้

อีกทั้ง ในกลอนปู่ย่าตายายร่วมแสดงความยินดีที่ลูกหลานแก้บน ที่เนื้อร้องมีว่า

"... ลูกหลานเจริญก้าวหน้า หาเพลงมาว่าแก้บน พูดไว้ไม่ให้ตกหล่น ดอกนางาม...เอย.....ไม่แก้เบี่ยงแก้บ่าย พ่อแม่พี่น้องชาวบ้าน เป็นสักขีพยาน กันมากมาย ได้ฤกษ์งามยามดี มาแก้ที่แก้บ่อน

อย่ามีสิ่งมาบังเบียด ให้ปู่เสียดย่าสี ที่ลูกหลานได้ดี เพราะมีปู่ด่าย่าสอน ปู่ด่าย่าสอน แต่หมอหายาชุ่ม ก็ยังรู้ยาหนุ่มยาสาว *** เชื่อย่าปู่จึงรูประสา การพูดจาปราศรัย ที่บนบานท่านเอาไว้ ก็ได้สมความประสงค์ ..."

(B. Sangsuk, personal communication, July 31,2020)

จากเนื้อร้องในกลอนปู่ย่าตายายร่วมแสดงความยินดีที่ลูกหลานแก้บนข้างต้น จะเห็นว่าการอ้างถึง **"พ่อแม่พี่น้องชาวบ้าน"** ผู้พูดมีเจตนาเพื่อจะบอกให้ทราบถึงการมีคนจำนวนมากมาร่วมรับทราบและเป็นสักขีพยานในการมาแก้บนครั้งนี้ ซึ่งการอ้างถึงในลักษณะเช่นนี้ก็เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้รับทราบต่อการกระทำของลูกหลานที่มาในวันนี้

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษากลวิธีการใช้ภาษาเพื่อแสดงวัจนกรรมการบวงสรวงท้าวสุรนารีในบทเพลงโคราชนี้ พบว่าถ้อยคำที่สื่อสารออกไปเพื่อให้เกิดผลหรือสิ่งต่าง ๆ ตามมา ผ่านความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อท้าวสุรนารีหรือย่าโมในท่วงทำนองการขับร้องเพลงโคราช มีการใช้กลวิธีทางภาษาในการประพันธ์คำกลอนเพลงแหล่โคราชที่ใช้แก้บนในโอกาสต่าง ๆ ของบุญสม สังข์สุขซึ่งเป็นหมอเพลงโคราชที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการใช้คำสื่ออารมณ์ การใช้ถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์ การใช้คำภาษาถิ่นโคราช และการอ้างถึง ซึ่งล้วนเกิดจากการประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อที่มีต่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกถึงความเคารพยำเกรง ตลอดจนการบอกกล่าว การร้องขอในการบนบานศาลกล่าวตามสิ่งที่ตนปรารถนาแทบทั้งสิ้น

References

Angkapanichkit, J. (2018). **Discourse Analysis (2nd Ed.).** Bangkok: Thammasat University Press. (In Thai)

Corngreat, S .(2013). **Isan country songs : Identity and cultural politics of Isan diaspora (Doctoral Dissertation).** Silpakorn University. (In Thai)

Depadung, S. (2009). **Introduction to pragmatics (2nd Ed.).** Bangkok: Samlada. (In Thai)

Duangchan, P. (1999). **Language Usage.** Bangkok: Thai and Oriental language Department, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University. (In Thai)

Khraiboot, A. & Kingkham, K. (2016). Speech acts in patriotic songs during 1967-2007. **Nakhon Phanom University Journal, 6** (1), 61-69. (In Thai)

Mukdawichit, Y. (2010). **Summarized Lecture on politics of Music and music of politics. In collection of articles and dialogue from the 8th annual conference of people, music, life Vol.2 (pp. 286-300).** Bangkok: Sirindhorn Anthropology Centre. (In Thai)

Phakdeephasook, S. (2018). **Relation of Language and Identity and its Application in Thai language.** Bangkok: Academic Publication Project, Faculty of Arts, Chulalongkorn University. (In Thai)

Phattharachai, S. (1997). Thai wisdom in Thai folksong. In **Conference on Thai wisdom in language culture, National identity commission, Office of the Prime Minister, Bangkok.** (In Thai)

Ultrakul, P. (1993). **Korat song (2nd Ed.).** Bangkok: Siri Akson. (In Thai)